

I

(Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi)

IETEIKUMI

PADOME

PADOMES IETEIKUMS

(2021. gada 12. marts)

par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību

(2021/C 93/01)

EIROPAS SAVIENĪBAS PADOME,

ņemot vērā Līgumu par Eiropas Savienības darbību un jo īpaši tā 292. pantu saistībā ar 19. panta 1. punktu,

ņemot vērā Eiropas Komisijas priekšlikumu,

tā kā:

- (1) Padomes Direktīvā 2000/43/EK ⁽¹⁾ ir paredzēta sistēma, lai apkarotu diskrimināciju rasu vai etniskas piederības dēļ visā Savienībā tādās jomās kā nodarbinātība, izglītība, sociālā aizsardzība (tostarp sociālā nodrošināšana un veselības aprūpe), sociālās priekšrocības un piekļuve precēm un pakalpojumiem un to piegāde, tostarp mājokļu apgāde. Viens no šā ieteikuma mērķiem ir sekmēt efektīvu minētās direktīvas īstenošanu, neskarot dalībvalstu kompetenci.
- (2) Padomes Pamatlēmumā 2008/913/TI ⁽²⁾ dalībvalstīm ir noteikts pienākums paredzēt kriminālatbildību par publisku kūdīšanu uz vardarbību vai naida kurināšanu rases, ādas krāsas, reliģijas, izcelsmes, nacionālās vai etniskās piederības dēļ un nodrošināt, ka rasistisku un ksenofobisku motivāciju uzskata par atbildību pastiprinošu apstākli vai ka valstu tiesas tādu motivāciju var ņemt vērā, nosakot sankcijas. Šis ieteikums ir izstrādāts, lai pastiprinātu pasākumus, kurus veic pret naida runu, naida noziegumiem un vardarbību, kas vērsta pret romiem. Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2012/29/ES ⁽³⁾ arī šā ieteikuma mērķis ir sekmēt atbalsta sniegšanu šādos noziegumos cietušajiem romiem.
- (3) Eiropas sociālo tiesību pilārā ir izklāstīti principi un tiesības, kuru mērķis ir atbalstīt un palielināt sociālo taisnīgumu neatkarīgi no dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas. Lai īstenotu sociālo tiesību pilāra principus, svarīgi ir vispārēji pasākumi, kurus papildina mērķtiecīgi pasākumi, nolūkā aizsargāt un atbalstīt grupas, kuras visvairāk apdraud diskriminācija vai sociālā

⁽¹⁾ Padomes Direktīva 2000/43/EK (2000. gada 29. jūnijs), ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (OV L 180, 19.7.2000., 22. lpp.).

⁽²⁾ Padomes Pamatlēmums 2008/913/TI (2008. gada 28. novembris) par krimināltiesību izmantošanu cīņā pret noteiktiem rasisma un ksenofobijas veidiem un izpausmēm (OV L 328, 6.12.2008., 55. lpp.).

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2012/29/ES (2012. gada 25. oktobris), ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI (OV L 315, 14.11.2012., 57. lpp.).

atstumtība, piemēram, tādi pasākumi, kas izklāstīti šajā ieteikumā. Rezultātu sasniegšana pilāra jomā ir kopīga politiska apņemšanās un atbildība. Tas būtu jāsteno gan Savienības, gan dalībvalstu līmenī saskaņā ar to attiecīgo kompetenci, pienācīgi ņemot vērā atšķirīgos sociāli ekonomiskos apstākļus un valstu sistēmu dažādību, tostarp sociālo partneru lomu, un vienlaikus pilnībā ievērojot subsidiaritātes un proporcionalitātes principus.

- (4) Šis ieteikums arī sniedz ieguldījumu līdztiesīgu un iekļaujošu demokrātisko sabiedrību ilgtspējīgā attīstībā saskaņā ar Apvienoto Nāciju Organizācijas ilgtspējīgas attīstības mērķiem.
- (5) Komisija ir iesniegusi Eiropas Parlamentam un Padomei priekšlikumus Kopīgo noteikumu regulai 2021.–2027. gadam, Eiropas Sociālajam fondam Plus 2021.–2027. gadam (“ESF+ 2021.–2027. gadam”) un Eiropas Reģionālās attīstības fondam un Kohēzijas fondam 2021.–2027. gadam. Minētie priekšlikumi atsaucas uz līdztiesību un nediskrimināciju kā horizontāliem principiem, kas būtu jāievēro, apgūstot minētos fondus. Priekšlikumā par ESF+ 2021.–2027. gadam dalībvalstis un Komisija ir īpaši aicinātas nodrošināt līdztiesību un nediskrimināciju Savienības programmu īstenošanā, un tajā ir minēta trešo valstu valstspiederīgo sociālekonomiskās integrācijas un tādu marginalizētu kopienu kā romi iekļaušanas veicināšana, kas ir saistīta ar valsts stratēģiskā satvara romu jautājumos veicinošo nosacījumu. Kamēr tiek gaidīta minēto priekšlikumu pieņemšana, šis ieteikums veicina to efektīvu īstenošanu nākotnē.
- (6) Komisijas 2010. gada 3. marta paziņojums “Eiropa 2020 – stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei” (“stratēģija “Eiropa 2020””) ir sniedzis nozīmīgu impulsu cīņai pret nabadzību un sociālo atstumtību, nosakot kopīgus Eiropas mērķus nabadzības un sociālās atstumtības mazināšanai, kā arī izglītības iegūšanas un nodarbinātības līmeņa paaugstināšanai. Minētos mērķus nav iespējams sasniegt, neuzlabojot romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību, un šajā sakarā ieteikumā ir sniegti konkrēti norādījumi.
- (7) Padome 2011. gada 19. maijā apstiprināja Komisijas 2011. gada 5. aprīļa paziņojumu “ES programma attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam”, kurā dalībvalstis tika mudinātas vispusīgi sekmēt romu sociālo un ekonomisko iekļaušanu un tika noteikti mērķi izglītības, nodarbinātības, veselības aprūpes un mājokļu jomā. Neraugoties uz sākotnējās struktūras ierobežojumiem, ES programmai bija svarīga pievienotā vērtība, kas ir šā ieteikuma pamatā, cita starpā tajā iekļaujot programmas īstenošanas gaitā gūtās atziņas.
- (8) Padomes 2013. gada 9. decembra ieteikums (*) tika izstrādāts, lai sekmētu romu integrācijas pasākumus valstīs. Šajā ieteikumā Padome aicināja dalībvalstis katru gadu ziņot Komisijai par visiem pasākumiem, kas veikti saskaņā ar ieteikumu, un par savu romu integrācijas valsts stratēģiju (RIVS) īstenošanā panākto progresu. Šā ieteikuma pamatā ir minētā pieredze, un tajā ir pārskatīti un izvērtēti veicamie pasākumi.
- (9) Padome 2016. gada 8. decembra secinājumos “Romu integrācijas procesa paātrināšana” aicināja Komisiju veikt ES programmas attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam vidusposma izvērtējumu (“padziļināts izvērtējums”) un, pamatojoties uz to, ierosināt iniciatīvu laikposmam pēc 2020. gada. Lai gan veiktajā padziļinātajā izvērtējumā ir atzīta programmas pievienotā vērtība, tajā ir atzīmēts, ka romi Eiropā turpina saskarties ar diskrimināciju un sociālu un ekonomisku atstumtību.
- (10) Padziļinātais izvērtējums un secinājumi, ko uz tā pamata izdarījusi Padome, Eiropas Parlaments un vairākas Eiropas mēroga un valsts pilsoniskās sabiedrības organizācijas, liecina par vajadzību atjaunot un stiprināt apņemšanos attiecībā uz romu līdztiesību un iekļaušanu. Ar minēto apņemšanos būtu jānodrošina, ka īpaša uzmanība tiek veltīta nediskriminācijai, tostarp, novēršot antičigānismu – īpašu pret romiem vērstu rasisma veidu – un pievēršoties četrām sociālekonomiskās iekļaušanas jomām, proti, izglītībai, nodarbinātībai, veselības aprūpei un mājokļiem. Tai arī būtu

(*) Padomes Ieteikums (2013. gada 9. decembris) par efektīviem romu integrācijas pasākumiem dalībvalstīs (OV C 378, 24.12.2013., 1. lpp.).

jāatspoguļo konkrētu grupu vajadzības un romu iedzīvotāju dažādība; romi jāiesaista romu līdztiesības un iekļaušanas stratēģiju izstrādē, īstenošanā, uzraudzībā un izvērtēšanā; jāuzlabo mērķu noteikšana, datu vākšana, uzraudzība un ziņošana; un jānodrošina, lai vispārējās politikas programmās vairāk tiktu ņemti vērā romu līdztiesības un iekļaušanas jautājumi. Izstrādājot pasākumus, īpaša uzmanība būtu jāpievērš dzimumperspektīvai.

- (11) Šā ieteikuma pamatā ir arī dažādi konstatējumi, kas ir iepriekš izklāstīti attiecīgajās 2015. gada 15. aprīļa un 2019. gada 12. februāra Eiropas Parlamenta rezolūcijās, 2016. gada 8. decembra Padomes secinājumos un Komisijas gada ziņojumos kopš 2013. gada.
- (12) Saistībā ar “ES programmu attiecībā uz romu integrācijas valsts stratēģijām līdz 2020. gadam” 2020. gada 7. oktobrī Komisija pieņēma dokumentu paketi, kas ietver priekšlikumu šim ieteikumam un paziņojumu “Savienība, kurā valda līdztiesība: ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskais satvars” (“2020. gada 7. oktobra paziņojums”). 2020. gada 7. oktobra paziņojumā ir noteikti ES līmeņa uzdevumi un, attiecīgā gadījumā, mērķi un paredzētās minimālās saistības visām dalībvalstīm, ko varētu papildināt jauni valstu centieni un Savienības atbalsts atkarībā no konkrētās valsts situācijas un romu iedzīvotāju skaita. Jaunākie dati liecina, ka seši no desmit Eiropas iedzīvotājiem joprojām uzskata, ka romu diskriminācija viņu valstī ir plaši izplatīta, un vairāk nekā seši no desmit Eiropas iedzīvotājiem piekrīt, ka sabiedrība iegūtu, ja romi būtu labāk integrēti⁽⁵⁾. Šā ieteikuma vispārējais mērķis ir palīdzēt veicināt līdztiesību un apkarot romu atstumtību, aktīvi iesaistot pašus romus.
- (13) Covid-19 pandēmijas laikā atstumtās un nelabvēlīgā situācijā esošās romu kopienas tika pakļautas būtiskai negatīvai ietekmei uz veselību un sociālekonomiskai ietekmei, kas varētu vēl vairāk palielināt pastāvošo nevienlīdzību un nabadzības un sociālās atstumtības risku. Šajā ieteikumā ir pausts atbalsts tam, lai mazinātu strukturālo nevienlīdzību, ar ko saskaras romi, attiecīgā gadījumā novēršot, ka romiem ir ierobežota piekļuve tīram ūdenim, sanitārajai infrastruktūrai un veselības aprūpes pakalpojumiem, tostarp vakcinācijas pakalpojumiem, un tādas infrastruktūras un digitālo prasmju trūkums, kas dotu iespēju romiem aktīvi piedalīties sabiedrības dzīvē, tostarp iesaistīties tālmācībā, kā arī novēršot augsto ekonomisko nedrošību, pārblīvētas māsaimniecības, nošķirtas apmetnes vai nometnes.
- (14) Saistībā ar populisma un rasisma pastiprināšanos Savienībā⁽⁶⁾ īpaši jāpievēršas diskriminācijas apkarošanai un novēršanai, tostarp, novēršot antičigānismu, kas ir diskriminācijas un atstumtības pamatcēlonis un saasina to. 2020. gada 18. septembra ES rasisma apkarošanas rīcības plānā 2020.–2025. gadam tādēļ tiek atzīta un izklāstīta virkne konkrētu darbību rasisma apkarošanai. Antičigānisms ir neparasti plaši izplatīts⁽⁷⁾ rasisma veids, kura rašanās ir saistīta ar to, kā sabiedrības vairākums uztver personas, kas tiek uzskatītas par “čigāniem”, un kā pret tām izturas vēsturiskajā “citādošanas”⁽⁸⁾ procesā, kura pamatā ir stereotipi un negatīva attieksme, kas dažkārt var būt netīša vai neapzināta⁽⁹⁾.

Eiropas Parlaments terminu “antičigānisms” savos ziņojumos un 2005. gada 28. aprīļa, 2015. gada 15. aprīļa, 2017. gada 25. oktobra un 2019. gada 12. februāra rezolūcijās lieto kopš 2005. gada. Šo parādību, kas zināma arī kā pret romiem vērsts rasisms, romofobija un antičigānisms, ir atzinušas vairākas starptautiskas un pilsoniskās sabiedrības organizācijas. Padome 2016. gada 8. decembra secinājumos atzina vajadzību “apkarot visu veidu

⁽⁵⁾ Eurobarometra speciālaptauja 493. *Discrimination in the EU* (Diskriminācija ES) (pirmie rezultāti tika publicēti 2019. gada septembrī).

⁽⁶⁾ *Widespread racism continues to plague Europe* (Plaši izplatīts rasisms turpina nomākt Eiropu), ES Pamattiesību aģentūra, 2019. gada 20. jūnijs, publikācijas pamatā ir 2019. gada ziņojums par pamattiesībām, ES Pamattiesību aģentūra, 2019. gada 6. jūnijs.

⁽⁷⁾ Eiropas Komisija pret rasismu un neiecietību (ECRI), Vispārējais politikas ieteikums Nr. 3 par cīņu pret rasismu un neiecietību pret romiem/čigāniem, pieņemts 1998. gada 6. martā. ECRI Vispārējās politikas ieteikuma Nr. 13 par cīņu pret antičigānismu un romu diskrimināšanu preambulā tika atkārtoti uzsvērts, ka “antičigānisms ir īpaši noturīgs, vardarbīgs, pastāvīgs un plaši izplatīts” rasisma veids.

⁽⁸⁾ Alianses pret antičigānismu 2017. gada atsaucis dokuments. Izgūts no http://antigypsyism.eu/?page_id=17

⁽⁹⁾ ES augsta līmeņa grupas rasisma, ksenofobijas un citu neiecietības veidu apkarošanas jautājumos 2018. gada novembra secinājumu dokuments. *Antigypsyism: Increasing its recognition to better Understand and address its Manifestations* (Antičigānisms: palielināt tā atpazīšanu, lai labāk izprastu un risinātu jautājumus saistībā ar tā izpausmēm).

rasismu pret romiem, ko dažkārt dēvē par “antičigānismu”, jo tas ir viņu sociālās atstumtības un diskriminācijas pamatcēlonis”. 2020. gada 8. oktobrī Starptautiskā holokausta piemiņas alianse (*International Holocaust Remembrance Alliance – IHRA*) pieņēma juridiski nesaistošu antičigānisma / pret romiem vērstas diskriminācijas definīciju ⁽¹⁰⁾.

- (15) Pievēršoties romu iedzīvotājiem, ir svarīgi ņemt vērā konkrētu grupu ⁽¹¹⁾, tostarp romu sievietes, romu jauniešus, romu bērnu, romu *LGBTI*, vecāka gadagājuma romu, romu ar invaliditāti, romu, kuri ir trešās valsts valstspiederīgie vai bezvalstnieki, un ES robežās mobilu romu, īpašās vajadzības un neaizsargātību. Tāpēc šajā ieteikumā ņemts vērā, ka ir svarīgi risināt multiplās diskriminācijas ⁽¹²⁾ problēmu. Tajā ir ierosināti pasākumi, kā labāk aizsargāt un iekļaut romu bērnus, kuri jo īpaši saskaras ar diskrimināciju un segregāciju.

Atbilstoši Padomes 2016. gada 8. decembra secinājumiem tajā arī ir aplūkota iespēju radīšana un romu jauniešu neizmantojama potenciāla izmantošana, palielinot viņu aktīvu līdzdalību programmās un pasākumos, kas ir vērsti uz jauniešiem, piemēram, pasākumos, kas minēti Komisijas 2020. gada 1. jūlija paziņojumā “Jauniešu nodarbinātības atbalsts – tilts uz darbvietām nākamajai paaudzei”.

- (16) Ņemot vērā romu kopienu daudzveidību, vārds “romi” tiek lietots kā visaptverošs termins, kas aptver dažādas romu izcelsmes grupas, piemēram, romus, sintus, kalus, čigānus, romanišelus un bojašus/rudarus. Tas aptver arī tādas grupas kā aškalus, ēģiptiešus, austrumu grupas (tostarp domus, lomus, romus un abdalus), kā arī klejotājus, tostarp etniskos *Travellers*, jenišus vai tos, ko apzīmē ar administratīvo terminu “*Gens du voyage*”, kā arī cilvēkus, kas sevi identificē kā čigānus, nenoliedzot šo grupu īpašās iezīmes.
- (17) Saistībā ar mobilitāti Savienības robežās ir būtiski ievērot Savienības pilsoņu tiesības brīvi pārvietoties un šo tiesību izmantošanas nosacījumus. Saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2004/38/EK ⁽¹³⁾ minētie nosacījumi cita starpā ietver pietiekamus līdzekļus un visaptverošu veselības apdrošināšanas segumu. Tajā pašā laikā ir jācenšas uzlabot romu sadzīves apstākļus un īstenot pasākumus, lai veicinātu viņu ekonomisko un sociālo iekļaušanu viņu izcelsmes dalībvalstīs, kā arī dzīvesvietas dalībvalstīs.
- (18) Šajā ieteikumā ir atzīts, ka dalībvalstīm pašām būtu jāizvēlas uzraudzības metodes, tostarp piemērotas datu vākšanas metodes saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) 2016/679 ⁽¹⁴⁾ un Augsta līmeņa grupas nediskriminācijas, līdztiesības un dažādības jautājumos apakšgrupas vienlīdzības datu jautājumos 2018. gadā

⁽¹⁰⁾ <https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions-charters/working-definition-antigypsyism-anti-roma-discrimination>

⁽¹¹⁾ Attiecas uz dažādiem kontekstiem, piemēram, saistībā ar cilvēku tirdzniecību, kuras upuri ir galvenokārt romu sievietes un bērni.

⁽¹²⁾ Terminu “multiplā diskriminācija” izmanto kā vispārēju apzīmējumu visiem diskriminācijas gadījumiem vairāku diskriminējošu iemeslu dēļ, un tā var izpausties divējādi. Tā var izpausties kā “papildinošā diskriminācija”, kurā diskriminācija notiek, pamatojoties uz vairākiem diskriminējošiem iemesliem, un kā “intersekcionalā diskriminācija”, kurā divi vai vairāki diskriminācijas iemesli mijiedarbojas tā, ka tie nav nošķirami. *Tackling Multiple Discrimination. Practices, policies and laws* (Multiplās diskriminācijas jautājuma risināšana: metodes, pasākumi un tiesību akti), Eiropas Komisijas ziņojums (2007). *Multiple Discrimination in EU Law: Opportunities for Legal Responses to Intersectional Gender Discrimination* (Multiplā diskriminācija ES tiesiskajā regulējumā: tiesiskas atbildes iespējas saistībā ar intersekcionalo diskrimināciju dzimuma dēļ), Eiropas Juridisko ekspertu tīkls dzimumu līdztiesības jomā. Eiropas Komisija (2009).

⁽¹³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2004/38/EK (2004. gada 29. aprīlis) par Eiropas Savienības pilsoņu un to ģimenes locekļu tiesībām brīvi pārvietoties un uzturēties dalībvalstu teritorijā, ar ko groza Regulu (EEK) Nr. 1612/68 un atceļ Direktīvas 64/221/EEK, 68/360/EEK, 72/194/EEK, 73/148/EEK, 75/34/EEK, 75/35/EEK, 90/364/EEK, 90/365/EEK un 93/96/EEK (OV L 158, 30.4.2004., 77. lpp.).

⁽¹⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula), (OV L 119, 4.5.2016., 1. lpp.).

publicētajām Pamatnostādņēm par vienlīdzības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu ⁽¹⁵⁾, un ņemot vērā to, ka ar etnisko izcelsmi saistītas informācijas vākšana ir sensitīvs jautājums un dažās dalībvalstīs tā nav iespējama, tomēr arī ir uzsvērts, cik svarīgi ir vākt datus kā vispārīgu informāciju, kas nepieciešama, lai izstrādātu pasākumus, kuri efektīvi uzlabo romu iedzīvotāju stāvokli. Šajā ieteikumā arī ir atzīta rādītāju kā uzraudzības metodes nozīme. 2020. gada 7. oktobra paziņojumā tiek paskaidrots, ka dalībvalstīm ir iespēja izvēlēties rādītājus no romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības novērtēšanas rādītāju kopuma, kuru kopīgi sagatavoja Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, Komisija un dalībvalstis.

- (19) Šis ieteikums ir skaidri vērst uz pasākumiem, ar ko veicina romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību, taču tā mērķis nav izslēgt citas nelabvēlīgā situācijā esošas grupas. Līdzīgās situācijās minētajiem pasākumiem vajadzētu būt balstītiem uz vieniem un tiem pašiem principiem. Šajā ziņā romu iekļaušanas kopējie pamatprincipi joprojām ir būtiski ⁽¹⁶⁾. Pasākumiem arī būtu romu līdztiesība, iekļaušana un līdzdalība jāintegrē gan Savienības, gan valstu politikas iniciatīvās, īpašu uzmanību pievēršot intersekcionalitātei un dzimumu dimensijai. 2020. gada 7. oktobra paziņojumā ir sniegtas turpmākas nostādnes par valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos plānošanu un īstenošanu.
- (20) Viens no šā ieteikuma mērķiem ir apstiprināt ilgtermiņa apņemšanos attiecībā uz kopīgajiem uzdevumiem romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības jomā un sniegt atjaunotas un stingrākas norādes, nosakot pasākumus, kurus dalībvalstis var pieņemt, lai virzītos uz minēto uzdevumu izpildi.
- (21) Šajā ieteikumā ir pilnībā ievērots subsidiaritātes princips un dalībvalstu primārā atbildība šajā jomā. Tas neskar valsts procesuālo tiesību principus un tiesību tradīcijas dalībvalstīs. Kopēja, taču diferencēta pieeja būtu jāpiemēro, pienācīgi ņemot vērā apstākļus valstī, piemēram, romu skaitu un īpatsvaru kopējā iedzīvotāju skaitā, vispārējo ekonomisko kontekstu, katras dalībvalsts iedzīvotāju mērķgrupas īpatnības un iespēju izstrādāt uz konkrētu etnisku grupu vērstu politiku. Valstu pieejas un attiecīgie pasākumi, ar ko veicina romu iekļaušanu, līdztiesību un līdzdalību, būtu jāpiemēro un jāatlasa saskaņā ar konkrētiem vietējiem apstākļiem un vajadzībām, kas ietver to, ka nelabvēlīgā situācijā esošām grupām, piemēram, romiem, ir jāpievēršas plašākā kontekstā. Būtu jāizstrādā vispārēji pasākumi, lai nodrošinātu, ka romi tiek efektīvi sasniegti.
- (22) Valsts stratēģiskais satvars romu jautājumos attiecas uz valsts stratēģijām romu jautājumos un/vai integrētiem politikas pasākumu kopumiem plašākā sociālekonomiskā kontekstā, kas ir būtiski attiecībā uz romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību,

AR ŠO IESAKA:

1. Dalībvalstīm būtu jāpieņem valsts stratēģiskie satvari romu jautājumos plašākā sociālās iekļaušanas politikā, ar ko uzlabo romu stāvokli, un jāpaziņo par tiem Eiropas Komisijai, vēlams, līdz 2021. gada septembrim. Atbilstīgi valsts un Savienības tiesību aktiem, pieejamajiem resursiem un apstākļiem valstī dalībvalstīm attiecīgā gadījumā būtu jāapsver šajā ieteikumā aprakstīto pasākumu atbilstība konkrētās valsts situācijai un attiecīgi jāsteno tie samērīgi un selektīvi, cieši sadarbojoties ar visām attiecīgām ieinteresētajām personām. Novērtējot minēto pasākumu atbilstību, dalībvalstis tiek mudinātas rīkoties saskaņā ar brīvprātīgām minimālajām saistībām un atkarībā no konkrētās valsts situācijas veikt iespējamus papildu centienus, kā paredzēts paziņojumā.

⁽¹⁵⁾ Pamatnostādnes par vienlīdzības datu vākšanas un izmantošanas uzlabošanu (2018). Eiropas Revīzijas palāta ieteica izstrādāt atbilstošu metodiku attiecīgo datu par romu iekļaušanu vākšanai visās dalībvalstīs. ES politikas iniciatīvas un finansiālais atbalsts romu integrācijai: pēdējā desmitgadē panākts ievērojams progress, taču dalībvalstīm jāiegulda papildu darbs. Īpašais ziņojums Nr. 14/2016.

⁽¹⁶⁾ Kopējie pamatprincipi tika apspriesti pirmajā Eiropas platformā romu iekļaušanai 2009. gada aprīlī, un 2009. gada 8. jūnijā EPSCO padome tos apstiprināja secinājumos, kuros dalībvalstis tika aicinātas attiecīgos gadījumos, izstrādājot un īstenojot politikas programmas, ņemt vērā kopējos pamatprincipus. EPSCO padomes secinājumi par romu iekļaušanu (2009. gada 8. jūnijs).

Horizontālie uzdevumi: līdztiesība, iekļaušana un līdzdalība

2. Dalībvalstīm būtu jāpastiprina centieni pieņemt un īstenot pasākumus, lai sekmētu līdztiesību un efektīvi novērstu un apkarotu diskrimināciju, antičigānismu, un sociālo un ekonomisko atstumtību, kā arī to pamatcēloņus. Mīnētajiem centieniem būtu jāietver šādi pasākumi:
 - a) pasākumi, kas efektīvi cīnās pret tiešu un netiešu diskrimināciju, tostarp, apkarojot aizskaršanu, antičigānismu, stereotipizēšanu, pret romiem vērstu retoriku, naida runu, naida noziegumus un vardarbību pret romiem, tostarp kūdīšanu gan tiešsaistē, gan bezsaistē, jo īpaši saistībā ar Direktīvas 2000/43/EK, Pamatlēmuma 2008/913/TI un Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2010/13/ES ⁽¹⁷⁾ transponēšanu, īstenošanu un izpildi;
 - b) pasākumi, kas izveido un atbalsta visaptverošu cietušo atbalsta sistēmu saskaņā ar Direktīvu 2012/29/ES un sniedz atbalstu romiem, kuri ir cietuši naida noziegumos un diskriminācijas dēļ;
 - c) pasākumi, kas apkaro romu, jo īpaši romu sievietes, romu jauniešu, romu bērnu, *LGBTI* romu, vecāka gadagājuma romu, romu ar invaliditāti, romu bezvalstnieku un ES robežās mobilu romu ⁽¹⁸⁾, multipo un strukturālo ⁽¹⁹⁾ diskrimināciju;
 - d) pasākumi, kas vairo informētību par to, ka centieni apkarot diskriminējošu praksi ir cieši saistīti ar centieniem novērst antičigānismu un sociālo un ekonomisko atstumtību kā daļu no kopējiem centieniem sekmēt plašāka līdztiesības mērķa sasniegšanu;
 - e) pasākumi, kas analizē un atzīst antičigānisma un romu diskriminācijas esamību un vairo informētību par minētajām parādībām, to izpausmes veidiem un to postošajām sekām, izmantojot plašsaziņas līdzekļus, skolu mācību programmas un citus līdzekļus, un, piemēram, vairojot ierēdņu un citu ieinteresēto personu informētību par to, ka tās nepieciešams noteikt un novērst;
 - f) pasākumi, kas atbalsta daudz kultūru informētības vairošanas pasākumus un kampaņas skolās;
 - g) pasākumi, kas veicina informētību par romu kultūrām, valodu un vēsturi, tostarp romu holokausta atceri un samierināšanas procesiem sabiedrībā, cita starpā īstenojot pasākumus, kuros skolotājiem tiek nodrošināta atbilstoša apmācība un tiek izstrādāta attiecīga skolu mācību programma, jo šai izpratnei ir būtiska nozīme, lai vājinātu aizspriedumus un antičigānismu kā nozīmīgus diskriminācijas cēloņus;
 - h) pasākumi, kas veicina pozitīvus vēstījumus par romiem un pozitīvus paraugus no romu vidus, un labāku izpratni par izaicinājumiem, ar kuriem romi saskaras, tostarp, atbalstot saskarsmi starp kopienām un starpkultūru izglītošanu.
3. Dalībvalstīm būtu jāvēršas pret ārkārtīgi augsto nabadzības riska rādītāju, materiālo nenodrošinātību un sociālo maznodrošinātību romu iedzīvotāju vidū, lai nodrošinātu efektīvu atbalstu romu līdztiesībai, iekļaušanai un līdzdalībai. Attiecīgā gadījumā dalībvalstīm būtu jātiecas īstenot integrētu pieeju, kas vērsta uz visām attiecīgajām politikas jomām. Mīnētos centienus varētu sasniegt ar šādiem pasākumiem:
 - a) pasākumi, kas nodrošina pietiekamus ieguldījumus cilvēkkapitālā, infrastruktūras attīstībā un mājokļos, kā arī sociālās kohēzijas politikā, un uzlabo šādu ieguldījumu novirzīšanu uz mērķiem;
 - b) pasākumi, kas nodrošina nelabvēlīgā situācijā esošiem romiem piekļuvi atbilstošām sociālās aizsardzības sistēmām, tostarp gan ienākumu atbalstam, gan pabalstiem natūrā un pakalpojumiem;

⁽¹⁷⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2010/13/ES (2010. gada 10. marts) par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu (Audiovizuālo mediju pakalpojumu direktīva) (OV L 95, 15.4.2010., 1. lpp.).

⁽¹⁸⁾ Romu etniskās izcelsmes ES pilsoņi, kas izmanto savas tiesības brīvi pārvietoties Eiropas Savienībā.

⁽¹⁹⁾ Ar sistēmisko vai strukturālo diskrimināciju saprot diskrimināciju, ko atspoguļo nevienlīdzība, kas izriet no tiesiskā regulējuma, politikas un prakses – nevis apzināti, bet virknes tādu institucionālo faktoru dēļ, kas raksturo tiesiskā regulējuma, politikas un prakses izstrādi, īstenošanu un pārskatīšanu. *Roma and Traveller Inclusion: Towards a new EU Framework, Learning from the work of equality bodies, quinnet Perspective* (Romu un Travellers iekļaušana: ceļā uz jaunu ES satvaru, mācoties no līdztiesības iestāžu darba, *Equinet* redzējums), 2020. gada jūnijs.

- c) pasākumi, kas apvieno ienākumu atbalstu ar aktivizēšanas pasākumiem, lai veicinātu līdzdalību darba tirgū, un ar nodarbinātības atbalstu, jo īpaši romu sievietēm un ES robežās mobiliem romiem; sniedz informāciju par esošajām tiesību aktos noteiktajām atbilstības prasībām, kuras jāizpilda, lai saņemtu pabalstus, kurus papildina aktivizēšanas un atbalsta pakalpojumi;
 - d) pasākumi, kas nodrošina, ka īpaša uzmanība tiek veltīta bērnu nabadzības novēršanai un apkarošanai, tostarp, īstenojot efektīvus valsts pasākumus, kuri izstrādāti ņemot vērā mehānismus, kas turpina nabadzību vairākās paaudzēs, un vajadzību atbalstīt romu bērnus un viņu ģimenes savstarpēji saistītajās nodarbinātības, sociālo pakalpojumu, izglītības, pirmsskolas izglītības un aprūpes, veselības aprūpes, mājokļu un piekļuves pamatpakalpojumiem, uztura un piekļuves atpūtas pasākumiem jomās;
 - e) pasākumi, kas atbalsta finansēšanu pilngadīgiem jauniešiem un jaunām ģimenēm, tostarp labākas lēmumu pieņemšanas un plānošanas prasmes kā daļu no pilnvērtīgu iespēju nodrošināšanas un finanšu iekļaušanas pasākumiem.
4. Dalībvalstīm attiecīgā gadījumā būtu jāpastiprina romu, tostarp sieviešu, bērnu, jauniešu, vecāka gadagājuma cilvēku un personu ar invaliditāti jēgpilna līdzdalība un apspriešanās ar viņiem, lai nodrošinātu efektīvu atbalstu romu līdztiesībai un nediskriminēšanai. Tam būtu jāietver šādi pasākumi:
- a) pasākumi, kas atbalsta aktīvu pilsoniskumu, sekmējot sociālo, ekonomisko, politisko, kultūras un pilsonisko līdzdalību, jo īpaši romu sieviešu un jauniešu vidū;
 - b) pasākumi, kas veicina spēju veidošanu un līderību romu pilsoniskajā sabiedrībā, lai sniegtu iespēju romiem piedalīties visos politiskā cikla posmos un sabiedriskajā dzīvē kopumā;
 - c) pasākumi, kas sekmē romu nodarbinātību valsts iestādēs un privātās institūcijās, lai atbalstītu dažādību un erudīciju politikas procesā un lai sniegtu pozitīvus paraugus;
 - d) pasākumi, kas vairo informētību nelabvēlīgā situācijā esošās romu kopienās par cilvēktiesībām un pilsoņu tiesībām un pienākumiem;
 - e) pasākumi, kas koordinē resursus, tīklus un zināšanas dažādās nozarēs, lai palielinātu romu jauniešu iesaistīšanos lēmumu pieņemšanas procesos un palīdzētu stiprināt viņu līderību.

Nozaru uzdevumi

Piekļuve kvalitatīvai un iekļaujošai vispārējai izglītībai

- 5. Dalībvalstīm būtu jānodrošina, lai visiem romiem būtu faktiski vienlīdzīga piekļuve visiem izglītības veidiem un posmiem un viņi spētu tajos piedalīties, sākot no pirmsskolas izglītības un aprūpes līdz terciārai izglītībai, tostarp otrās iespējas izglītībai, tālākizglītībai un mūžizglītībai.
- 6. Dalībvalstīm būtu jāuzlabo vienlīdzīga piekļuve kvalitatīvai un iekļaujošai romu skolēnu izglītībai, tostarp ar šādiem pasākumiem:
 - a) pasākumi, kas novērš un nepieļauj jebkāda veida segregāciju izglītībā un nodrošina, ka tiek atbalstīts visu skolēnu potenciāls;
 - b) pasākumi, kas novērš un nepieļauj nepareizas diagnozes uzstādīšanu, kā dēļ romu skolēnus nepamatoti ievieto izglītības iestādēs, kuras paredzētas personām ar speciālām vajadzībām, un nodrošina, ka ievietošana speciālās izglītības iestādē pamatojas uz pārredzamu un likumīgu procedūru;
 - c) pasākumi, kas nodrošina efektīvas metodes, lai atzītu un atļūdinātu pagātnes netaisnības izglītības jomā, tostarp segregāciju, romu skolēnu nepiemērotu izvietošanu speciālajās skolās un nevienlīdzīgu attieksmi;
 - d) pasākumi, kas veicina taisnīgumu, iekļautību un daudzveidību izglītības sistēmā un klasē, piemēram, izmantojot profesionālās attīstības programmas, mentorēšanu un mācīšanos no līdzbiedriem;
 - e) pasākumi, kas veicina vecāku efektīvu iesaistīšanos romu skolēnu izglītībā un sekmē saiknes starp skolām un vietējām kopienām, tostarp, izmantojot mediatorus un pedagoģiskos asistentus;
 - f) pasākumi, kas atbalsta visu skolēnu, tostarp bērnu ar invaliditāti, līdztiesīgu dalību un aktīvu iesaistīšanos vispārējās izglītības pasākumos un procesos;

- g) pasākumi, kas apkaro iebiedēšanu un aizskaršanu skolas vidē – gan tiešsaistē, gan bezsaistē, lai aizsargātu visus skolēnus, tostarp romus;
- h) pasākumi, kas vairo skolotāju un citu skolas darbinieku informētību par romu vēsturi, romu kultūrām un metodēm, ar ko atpazīt un apkarot diskrimināciju un tās pamatcēloņus, tostarp antičigānismu un neapzinātus aizspriedumus, un par to, cik svarīga ir nediskriminējoša izglītība un faktiski vienlīdzīga piekļuve vispārējai izglītībai;
- i) pasākumi, kas atbalsta centienus nodrošināt, lai romu skolēni apgūtu prasmes, kas atbilst pašreizējām un turpmākajām darba tirgus vajadzībām.
7. Dalībvalstīm būtu jāstrādā pie tā, lai pārvarētu jebkādu diskrimināciju, nevienlīdzību un trūkumus izglītības iespēju, rezultātu un sasnieguma ziņā, tostarp attiecīgā gadījumā ar šādiem pasākumiem:
- a) pasākumi, kas nodrošina piekļuvi kvalitatīvai pirmsskolas izglītībai un aprūpei, īpašu uzmanību pievēršot romu bērnu, tostarp nelabvēlīgā situācijā esošu romu bērnu, iekļaušanai agrīnā posmā;
- b) pasākumi, kas nodrošina individualizētu atbalstu un mediāciju, lai kompensētu lingvistiskās, kognitīvās un ar izglītību saistītās nepilnības, cieši sadarbojoties ar romu skolēnu ģimenēm, un atbalsta otrās iespējas izglītību un tālākizglītību;
- c) pasākumi, kas novērš priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu un mācību pārtraukšanu visos izglītības līmeņos, tostarp, īpašu uzmanību pievēršot romu meitenēm ⁽²⁰⁾, piemēram, izmantojot sadarbību starp skolām, mediatoriem un sociālās aizsardzības dienestiem;
- d) pasākumi, kas atzīst to bērnu neaizsargātību, kuru vecāki ir devušies uz ārvalstīm, un nodrošina prioritāru piekļuvi pēcskolas programmām un individuāli pielāgotu atbalstu;
- e) pasākumi, kas uzlabo romu sociālo mobilitāti, piemēram, ar pozitīvas rīcības palīdzību, īpašām stipendijām arodizglītībai, otrā posma pamatzglītībai vai vidējai un augstākajai izglītībai un skolotāju apmācībai, un ar karjeras attīstības atbalstu;
- f) pasākumi, kas nodrošina netraucētu pāreju no viena izglītības līmeņa nākamajā un veicina vidējās izglītības un terciārās izglītības iegūšanu, tostarp, izmantojot karjeras attīstības atbalstu, padomdošanu, mentorēšanu un finanšu atbalsta shēmas;
- g) pasākumi, kas atbalsta dalību neformālajās mācībās un ārpuskolas nodarbībās, tostarp jauniešu, sporta un kultūras pasākumos veselības un pilsoniskās izglītības ietvaros un citos pasākumos, kas veicina pašattīstību, psiholoģisko noturību un labklājību;
- h) pasākumi, kas attiecīgā gadījumā veicina digitālo prasmju apguvi, piekļuvi platjoslai, atbilstošu digitālo infrastruktūru, nodrošinājumu ar attālinātās mācīšanās mācību materiāliem – gan formālās, gan neformālās izglītības kontekstā –, nolūkā novērst sociālekonomiski nelabvēlīgā situācijā esošu skolēnu, viņu skolotāju un vecāku digitālo atstumtību un nodrošināt romu skolēnu iesaisti, tostarp to, kas dzīvo lauku apvidos vai nošķirtās teritorijās.

Piekļuve kvalitatīvai un ilgtspējīgai nodarbinātībai

8. Dalībvalstīm būtu jāveicina romu, jo īpaši romu jauniešu, faktiski vienlīdzīga piekļuve kvalitatīvai un ilgtspējīgai izglītībai, tostarp attiecīgā gadījumā ar šādiem pasākumiem:
- a) pasākumi, kas iesaista romu jauniešus ⁽²¹⁾, lai vairotu viņu informētību par pieejamajiem (vēlams, integrētiem) nodarbinātības un sociālajiem pakalpojumiem, kā arī nodrošinātu viņu piekļuvi minētajiem pakalpojumiem;
- b) pasākumi, kas risina romu jauniešu, kam nav darba, un neaktīvu romu vajadzības, izstrādājot tiem īpaši pielāgotus, individualizētus un visaptverošus rīcības plānus, kas ņem vērā viņu preferences un motivāciju, šķēršļus, nelabvēlīgus apstākļus, ar kuriem tie saskaras, kā arī iemeslus, kāpēc viņi ir bez darba un neaktīvi;

⁽²⁰⁾ *Roma women in nine EU Member States* (Romu sievietes deviņās ES dalībvalstīs) (2019), Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūras ziņojums, tajā ir aprakstīti izaicinājumi, kuriem saskaras romu sievietes un meitenes.

⁽²¹⁾ Atbilstīgi pieejai, kas aprakstīta Padomes Ieteikumā (2020. gada 30. oktobris) "Tilts uz nodarbinātību – Garantijas jauniešiem pastiprināšana" un ar ko aizstāj Padomes 2013. gada 22. aprīļa Ieteikumu par garantijas jauniešiem izveidi (OV C 372, 4.11.2020., 1. lpp.).

- c) pasākumi, kas sniedz atbalstu saistībā ar pirmo darba pieredzi, iekārtošanu darbā, mācekļību un karjeras attīstību;
- d) pasākumi, kas atvieglo pāreju no izglītības uz nodarbinātību, izmantojot apmācīšanu, mentorēšanu, arod mācības, stažēšanos, biznesa inkubatorus un duālo izglītību;
- e) pasākumi, kas atbalsta romu digitālo prasmju apguvi, lai viņi būtu labāk sagatavoti darba tirgus prasībām un lai viņi izmantotu iespējas, ko ikdienas dzīvē piedāvā esošie un jaunie digitālie rīki un tendences;
- f) pasākumi, kas atbalsta apmācību darbavietā, prasmju pilnveidošanu, profesionālās kvalifikācijas iegūšanu un uzlabošanu, kā arī otrās iespējas izglītību;
- g) pasākumi, kas sekmē patiešām līdztiesīgu piekļuvi pašnodarbinātībai un uzņēmējdarbībai, tostarp sociālajai uzņēmējdarbībai, sniedzot mērķtiecīgu atbalstu;
- h) pasākumi, kas atbalsta vienlīdzīgu piekļuvi nodarbinātībai gan publiskajā, gan privātajā sektorā, tostarp, īstenojot pozitīvu rīcību un nodrošinot atbalsta shēmas darba devējiem, kā arī uzlabo piekļuvi nodarbinātības pakalpojumiem, tostarp aktīvai darba tirgus politikai;
- i) pasākumi, kas atbalsta darba tirgus mobilitāti, jo īpaši tiem, kas dzīvo lauku apvidos un nošķirtās teritorijās ar ierobežotām darba iespējām;
- j) pasākumi, kas apkaro, mazina un izskauž diskrimināciju, vairojot informētību par nediskriminējošu nodarbinātību un piekļuvi nodarbinātībai un aktivizēšanas pasākumiem, kā arī apmāca darba devējus par diskriminācijas un tās pamatcēloņu, tostarp antičigānisma un neapzinātu aizspriedumu, atpazīšanas un novēršanas metodēm.

Veselība un piekļuve kvalitatīviem veselības aprūpes un sociālajiem pakalpojumiem

9. Dalībvalstīm būtu jānodrošina faktiski vienlīdzīga piekļuve (bez šķēršļiem) kvalitatīviem veselības aprūpes un sociālajiem pakalpojumiem, jo īpaši tām grupām, kuras ir pakļautas vislielākajam riskam vai kuras dzīvo marginalizētos vai attālos apvidos, tostarp ar šādiem pasākumiem:
- a) pasākumi, kas veicina un atvieglo vienlīdzīgu piekļuvi:
 - i) romu sievietēm – kvalitatīvām medicīniskām pārbaudēm, skrīningam, pirmsdzemdību un pēcdzemdību aprūpei, konsultācijām un ģimenes plānošanas pakalpojumiem, kā arī seksuālās un reproduktīvās veselības aprūpei, ko parasti sniedz valsts veselības aprūpes dienesti;
 - ii) romu sievietēm – atbalsta pakalpojumiem ar dzimumu saistītā vardarbībā cietušajiem;
 - iii) romu bērniem – kvalitatīvai primārajai veselības aprūpei, tostarp, primārās profilakses programmām, piemēram, vakcinācijai;
 - iv) neaizsargātiem romu iedzīvotājiem, piemēram, vecāka gadagājuma romiem, romiem ar invaliditāti, LGBTI romiem, ES robežās mobiliem romiem, romiem, kuri ir trešās valsts valstspiederīgie, un romiem bezvalstniekiem – kvalitatīvai veselības aprūpei;
 - b) pasākumi, kas vairo romu informētību par primārās profilakses pasākumiem, piemēram, veselīga dzīvesveida veicināšanas un pārmērīgas reibinošu vielu lietošanas novēršanas programmām, un uzlabo piekļuvi garīgās veselības aprūpes pakalpojumiem, attiecīgā gadījumā izmantojot veselības mediāciju;
 - c) pasākumi, kas novērš un apkaro romu diskrimināciju, vairojot informētību par nediskriminējošu piekļuvi veselības aprūpei un veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanu, un apmācot veselības aprūpes darbiniekus, medicīnas studentus un veselības aprūpes mediatorus par diskriminācijas un tās pamatcēloņu, tostarp antičigānisma un neapzinātu aizspriedumu, atpazīšanas un novēršanas metodēm;
 - d) pasākumi, kas apkaro visu romu digitālo atstumtību saistībā ar piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem, tostarp, novēršot digitālo prasmju plaisu attiecībā uz piekļuvi informācijai par veselību;
 - e) pasākumi, kas novērš un nepieļauj segregāciju veselības aprūpes pakalpojumu jomā;
 - f) pasākumi, kas nodrošina pagātnes netaisnību atzīšanu un atlīdzināšanu veselības aprūpes jomā, tostarp romu sieviešu piespiedu, koercitīvu un citādu nelabprātīgu sterilizāciju;

- g) pasākumi, kas veicina romu vienlīdzīgu piekļuvi medicīnas studijām un sekmē to, lai romus pieņemtu darbā par veselības aprūpes darbiniekiem un mediatoriem, jo īpaši reģionos, kuros ir liels romu iedzīvotāju skaits;
- h) pasākumi, kas apkaro un novērš iespējamus slimību uzliesmojumus marginalizētos vai attālos apvidos;
- i) pasākumi, kas nodrošina romiem piekļuvi sabiedrībā un ģimenē balstītiem pakalpojumiem, kas paredzēti cilvēkiem ar invaliditāti, vecāka gadagājuma cilvēkiem un bērniem, kuri ir palikuši bez vecāku aprūpes, piemēram, attīstības pakalpojumiem, sociāliem mājokļiem, cilvēku ar invaliditāti dienas centriem un audžuvecāku tīkliem;
- j) pasākumi, kas novērš institucionalizāciju un veicina pāreju no institucionālas aprūpes uz kopienā un ģimenē balstītu aprūpi, nodrošinot atbalstu ģimenēm nestabilos apstākļos, piemēram, konsultāciju pakalpojumus un finanšu stimulus, pārtikas palīdzības izplatīšanu, mājokļu un attīstības palīdzības pakalpojumus;
- k) pasākumi, kas veicina ar romu veselību saistītās paraugprakses apmaiņu un nodošanu, piemēram, izmantojot Komisijas un dalībvalstu sabiedrības veselības satvaru Veselības veicināšanas, slimību profilakses un nepārnēsājamo slimību pārvaldības koordinācijas grupā;
- l) pasākumi, kas veicina pētniecību un profilaksi attiecībā uz slimībām, kas nabadzības riskam pakļauto personu vidū ir izplatītākas.

Piekļuve atbilstošiēm mājokļiem bez segregācijas un pamatpakalpojumiem

10. Dalībvalstīm būtu jānodrošina vienlīdzīga attieksme pret romiem saistībā ar piekļuvi atbilstošiēm mājokļiem bez segregācijas, kā arī pamatpakalpojumiem, tostarp ar šādiem pasākumiem:
- a) pasākumi, kas nodrošina piekļuvi pamatpakalpojumiem, piemēram, ūdensvada ūdenim, drošam un tīram dzeramajam ūdenim⁽²²⁾, atbilstošiēm sanitāriem apstākļiem, atkritumu vākšanas un apsaimniekošanas pakalpojumiem, vides pakalpojumiem, elektrībai, gāzei, transportam, finanšu pakalpojumiem un elektroniskai saziņai, kā arī fiziskajai infrastruktūrai, nodrošinot komunālo pamatpakalpojumu nepārtrauktību gan normālos apstākļos, gan pandēmijas, ekoloģisko katastrofu un citu krīžu laikā;
 - b) pasākumi, kas uzrauga, novērš un apkaro jebkādu telpisku segregāciju un veicina segregācijas novēršanu ar konkrētu plānu izstrādes palīdzību, lai risinātu ar mājokļiem saistītās problēmas, iesaistot vietējās kopienas un skartās romu kopienas;
 - c) pasākumi, kas atbalsta un stiprina valsts iestādes, kas kopumā atbild par mājokļiem, pamatpakalpojumiem un vides standartiem, kā arī citus attiecīgos dalībniekus minētajās jomās, piemēram, nodrošinot tiem vajadzīgās pilnvaras un resursus, lai vajadzības gadījumā noteiktu ar mājokļiem saistītās vajadzības, uzraudzītu segregāciju un īstenotu visaptverošus reglamentējošus vai atbalsta pasākumus;
 - d) pasākumi, kas novērš piespiedu izlikšanas no mājām, sekmējot agrīno brīdināšanu un mediāciju, organizē atbalstu cilvēkiem, kuriem draud izlikšana no mājām, un, ja nepieciešams, nodrošina alternatīvu atbilstošu mājokli, īpašu uzmanību veltot ģimenēm;
 - e) pasākumi, kas uzlabo romu sadzīves apstākļus, novērš un risina negatīvo ietekmi uz veselību, ko rada piesārņojuma ietekme;
 - f) pasākumi, kas nodrošina sociālo atbalstu un piekļuvi vispārējiem pakalpojumiem romiem, kuri ir bez pajumtes;
 - g) pasākumi, kas nodrošina vienlīdzīgu piekļuvi palīdzībai mājokļu jomā un ņem vērā indivīdu un ģimeņu konkrētās vajadzības;
 - h) pasākumi, kas atbalsta integrētus mājokļu risinājumus, kas īpaši vērsti uz marginalizētiem romiem, izmantojot tādus pasākumus kā mikroaizdevumu mājokļu celtniecībai un uzturēšanai apvienošana ar finanspratību un uzkrājumu shēmām, celtniecības apmācībām un aktivizēšanas pasākumiem;
 - i) pasākumi, kas atbalsta *Travellers* apmešanās vietu izbūvi un uzturēšanu.

⁽²²⁾ Sk. 16. pantu kopsakarā ar 31. apsvērumu Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvā (ES) 2020/2184 (2020. gada 16. decembris) par dzeramā ūdens kvalitāti (OV L 435, 23.12.2020., 1. lpp.).

Partnerības un institucionālās spējas

Valsts kontaktpunktu romu jautājumos iesaistīšana un atbalsts

11. Dalībvalstīm būtu jānodrošina valsts kontaktpunkti romu jautājumos ar atbilstošiem un nepieciešamiem resursiem, pietiekamu personālu un institucionālām pilnvarām un jānodrošina tiem iespējas, lai tie var efektīvi koordinēt un uzraudzīt valsts politiku romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības jomā, tostarp veikt informēšanas pasākumus vietējā līmenī.
12. Dalībvalstīm būtu jāsniedz iespēja valsts kontaktpunktiem romu jautājumos sekmēt romu pilsoniskās sabiedrības līdzdalību un iesaistīšanos valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos un vietējo rīcības plānu izstrādē, īstenošanā, uzraudzībā un pārskatīšanā, izmantojot reformētus nacionālās romu platformas procesus.
13. Dalībvalstīm, nolūkā uzlabot sociālās iekļaušanas politikas programmu un universālo pakalpojumu atbilstību romu vajadzībām un palīdzību, ko tie piedāvā, būtu jānodrošina valsts kontaktpunktu romu jautājumos līdzdalība to izstrādē, tostarp, attiecīgos gadījumos lēmumu pieņemšanā par Savienības fondu programmu plānošanu un uzraudzību.

Vienlīdzīgas attieksmes veicināšanas iestāžu iesaiste

14. Dalībvalstīm saskaņā ar savu attiecīgo valsts tiesisko regulējumu būtu jāatbalsta vienlīdzīgas attieksmes veicināšanas iestādes ("līdztiesības iestādes"), lai tās savu pilnvaru ietvaros var efektīvi un neatkarīgi strādāt un sadarboties ar visiem attiecīgajiem dalībniekiem, tostarp valsts kontaktpunktiem romu jautājumos, publiskām iestādēm, pilsoniskās sabiedrības organizācijām un privāto sektoru. Šādam atbalstam attiecīgā gadījumā būtu jāsniedz līdztiesības iestādēm iespēja:
 - a) izskatīt diskriminācijas, naida runas un naida noziegumu gadījumus un īstenot stratēģisku tiesvedību;
 - b) novērst neziņošanu par diskriminācijas, naida runas un naida noziegumu gadījumiem un vairo romu informētību par savām tiesībām;
 - c) veikt izpēti par romu līdztiesību un diskrimināciju un vākt ar to saistītos datus;
 - d) veidot romu pilsoniskās sabiedrības spējas un sadarboties ar to, īpaši pievēršoties tiesu iestāžu pieejamībai un līdztiesības tiesību aktu piemērošanai;
 - e) sniegt norādes un nodrošināt apmācību plašai sabiedrībai, kā arī publiskām un privātām organizācijām.
15. Dalībvalstīm būtu jānodrošina iespēja līdztiesības iestādēm būt cieši iesaistītām valsts stratēģisko satvaru romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības jautājumos un attiecīgo Savienības fondu programmu izstrādē, īstenošanā, uzraudzībā un pārskatīšanā un attiecīgā gadījumā sniegt tajās efektīvu ieguldījumu, tostarp:
 - a) ņemot vērā līdztiesības iestāžu ieteikumus par valsts stratēģisko satvaru īstenošanas standartiem, lai to izstrādē un īstenošanā nodrošinātu lielāku uzsvāri uz diskriminācijas apkarošanu un novēršanu, tostarp, risinot antičigānisma problēmu un cenšoties likvidēt strukturālo diskrimināciju;
 - b) dodot iespēju līdztiesības iestādēm būt iesaistītām strukturās, kas ir izveidotas valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos īstenošanas, uzraudzības un pārskatīšanas pārraudzībai, un attiecīgo Savienības fondu uzraudzības komitejās.

Vietējo un reģionālo ieinteresēto personu iesaistīšana

16. Dalībvalstīm attiecīgā gadījumā būtu jāiesaista reģionālās un vietējās iestādes un vietējā pilsoniskā sabiedrība valsts stratēģisko satvaru izstrādē, īstenošanā, uzraudzībā un pārskatīšanā.
17. Dalībvalstīm būtu jānodrošina reģionālās un vietējās iestādes savu attiecīgo kompetenču ietvaros izstrādāt vai atjaunināt vietējos rīcības vai segregācijas novēršanas plānus vai valsts stratēģiskos satvarus romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības nodrošināšanai. Minētajiem vietējiem plāniem vai stratēģiskajiem satvariem pēc iespējas būtu jāietver pasākumi, atsaucēs vērtības, kritēriji, izmērāmi mērķi un finansējuma piešķirums.

18. Dalībvalstīm būtu jānodrošina sadarbība starp centrālajām un vietējām iestādēm saistībā ar tādu Savienības finansējuma programmu izstrādi un īstenošanu, kuras ir saistītas ar romu diskriminācijas novēršanu un apkarošanu, lai nodrošinātu romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības ietveršanu visā programmu sagatavošanas, uzraudzības un novērtēšanas gaitā, kā arī nodrošinātu labāku Savienības līdzekļu novirzīšanu vietējā līmenī.
19. Dalībvalstīm būtu jāveicina iekļautība un daudzveidība, izmantojot piemērotus pasākumus, piemēram, pozitīvu rīcību, lai nodrošinātu romiem vienlīdzīgu piekļuvi nodarbinātībai publiskās iestādēs vietējā un reģionālā līmenī.
20. Dalībvalstīm būtu jāveicina pilnvērtīgu iespēju nodrošināšana romu sievietēm un vīriešiem un jāatzīst romu pārstāvība vietējā līmenī.

Sadarbība ar pilsonisko sabiedrību

21. Dalībvalstīm būtu jāveicina sociālā inovācija, partnerība un sadarbība starp publiskām iestādēm, romiem un romu intereses aizstāvošo pilsonisko sabiedrību.
22. Dalībvalstīm būtu jāizmanto visas iespējas, ko sniedz nacionālās romu platformas vai citi sadarbības un dialoga kanāli dalībvalstīs, lai valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos un vietējo rīcības plānu izstrādē, īstenošanā, uzraudzībā un pārskatīšanā pārredzamā un iekļaujošā veidā iesaistītu romus un romu intereses aizstāvošo pilsonisko sabiedrību, kā arī citas ieinteresētās personas.
23. Dalībvalstīm būtu jāatbalsta pilsoniskā sabiedrība uzraudzībā un ziņošanā par pret romiem vērstām naida runām un naida noziegumiem, kā arī citiem noziegumiem un jāsniedz atbalsts cietušajiem saistībā ar ziņošanu par naida noziegumiem un naida runu.
24. Dalībvalstīm būtu jānodrošina finansējums, lai atbalstītu romu un romu intereses aizstāvošās pilsoniskās sabiedrības, tostarp romu jauniešu organizāciju, plurālismu un neatkarību, tādējādi sniedzot tām iespēju ziņot par valsts stratēģiskajiem satvariem romu jautājumos un tos uzraudzīt kā neatkarīgām novērotāju organizācijām, kā arī saglabāt savu administratīvo spēju.
25. Dalībvalstīm būtu jāiesaista pilsoniskā sabiedrība un romu kopienas, tostarp kā attiecīgo Savienības fondu uzraudzības komiteju locekļus, visā Savienības fondu programmu ciklā valsts, reģionālā un vietējā līmenī.
26. Dalībvalstīm būtu jāveicina spēju veidošana un līderība romu pilsoniskajā sabiedrībā, tostarp jauniešu organizācijās, lai sniegtu iespēju attiecīgajām iestādēm un organizācijām piedalīties visos politiskā cikla posmos un sabiedriskajā dzīvē kopumā.
27. Dalībvalstīm būtu jāveicina starpnozaru darbs un jāsekmē plašākas apvienības līdztiesības un iekļaušanas jomā, iesaistot valdību, pilsonisko sabiedrību, uzņēmumus un rūpniecības nozaru pārstāvjus, akadēmiskās un pētniecības aprindas. No tā varētu izrietēt tādu struktūru kopīgi īstenoti pasākumi, kuras atbalsta dzimumu līdztiesību, rasisma, diskriminācijas rasu vai etniskās piederības dēļ, ksenofobijas un ar to saistītas neiecietības apkarošanu vai strādā, lai atbalstītu bērnu, vecu cilvēku, romu *LGBTI*, personu ar invaliditāti, patvērumu meklētāju, bēgļu un citu migrantu, kā arī bezvalstnieku tiesības.

Transnacionālā sadarbība

28. Dalībvalstīm būtu jāpastiprina sadarbība un mācīšanās no līdzbiedriem attiecībā uz visefektīvākajiem veidiem, kā integrēt romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību visu attiecīgo galveno Savienības iniciatīvu īstenošanā.
29. Dalībvalstīm būtu jāsekmē transnacionāla partnerība un apmaiņa, atbalstot valstu kontaktpunktu romu jautājumos tīklu, *EURoma* tīklu un Eiropas romu platformu.

30. Daži ES robežās mobili romu pilsoņi, kas apmetušies uz dzīvi dalībvalstīs, kas nav viņu izcelsmes dalībvalsts, vai uz laiku šādā dalībvalstī uzturas, tostarp, lai izmantotu sezonas vai īstermiņa nodarbinātības iespējas, ir neaizsargātā situācijā. Attiecīgā gadījumā dalībvalstīm būtu jāveicina attiecīgu starpvalstu sadarbības veidu izveide un aktīva līdzdalība valsts, reģionālā vai vietējā līmenī, tostarp divpusēji vai daudzpusēji projekti un nolīgumi, vienlaikus ievērojot esošo Savienības tiesisko regulējumu un valsts tiesību aktus. Tas varētu ietvert, piemēram, sadarbību jautājumos, kas saistīti ar romu bērnu piekļuvi izglītībai, izglītības pieredzi un rezultātiem un pašvaldību līmeņa vajadzībām un izaicinājumiem. Šai sadarbībai būtu jāietver pašu romu līdzdalība.

Finansējums

31. Dalībvalstīm, jo īpaši tām, kuras saskaras ar lielākiem izaicinājumiem romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības jomā un/vai kurās ir lielākas romu kopienas, būtu pilnībā un optimāli jāizlieto vispārējais un mērķtiecīgais Savienības un valsts finansējums, kas ir saistīts ar romu diskriminācijas novēršanu un apkarošanu, un šā finansējuma izlietošana var ietvert konkrētu uzdevumu izvēli tādu nelabvēlīgā situācijā esošu grupu un marginalizētu kopienu kā romu sociālekonomiskai integrācijai ⁽²³⁾, kā arī efektīvas koordinācijas nodrošināšanu starp Savienības un valsts finansējumu avotiem, kas attiecas uz romu līdztiesību un sociālekonomisko iekļaušanu.
32. Dalībvalstīm būtu jāsekmē, lai iesaistītos reģionālās, vietējās, pilsētu un citas publiskas iestādes, ekonomiskie un sociālie partneri, attiecīgās struktūras, kuras pārstāv pilsonisko sabiedrību, nevalstiskās organizācijas, kā arī struktūras, kas atbild par sociālās iekļaušanas, pamattiesību un nediskriminācijas veicināšanu, sagatavojot, īstenojot, uzraugot un novērtējot Savienības programmas, tostarp, piedaloties uzraudzības komitejās.
33. Dalībvalstīm būtu jāpiešķir atbilstoši valsts resursi tam, lai īstenotu ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskajā satvarā un valstu stratēģiskajos satvaros paredzētos politikas pasākumus, nodrošinot, ka tie atspoguļo romu kopienu faktiskās vajadzības un ir samērīgi ar romu kopienu lielumu un izaicinājumiem.
34. Nacionālajos atveseļošanas un noturības plānos ⁽²⁴⁾ būtu jāņem vērā un jāveicina tiesības un vienlīdzīgas iespējas visiem un jāsekmē nelabvēlīgā situācijā esošu grupu, tostarp romu un citu cilvēku ar rasu vai etnisko piederību minoritātei, iekļaušana.
35. Dalībvalstīm būtu jāuzlabo Savienības programmu vai strukturālo reformu, kuru mērķis ir minoritāšu sociālekonomiskā iekļaušana, izstrāde, īstenošana, uzraudzība un izvērtēšana, piemēram, pieprasot tehnisko atbalstu no strukturālo reformu atbalsta programmas.
36. Dalībvalstīm būtu jāveicina valsts un Savienības finansējuma izmantošana, lai atbalstītu centrālā un vietējā līmeņa iestāžu, kā arī pilsoniskās sabiedrības organizāciju spēju veidošanu un nodrošinātu labas prakses apmaiņu starp šīm iestādēm un organizācijām, lai tās varētu sekmēt romu diskriminācijas apkarošanas pasākumu īstenošanu, paātrinot līdztiesības un iekļaušanas nodrošināšanu, tostarp, apkarojot segregāciju un veicinot romu līdzdalību.
37. Dalībvalstīm attiecīgā gadījumā būtu jānodrošina nepieciešamais finansējums vietējā līmenī, tostarp pilsētu teritorijās, lai atbalstītu ES robežās mobilus romus, tostarp, nodrošinot valodu apmācību, kvalitatīvu pirmsskolas izglītību un aprūpi, izglītību, valsts nodarbinātības pakalpojumus, sociālo darbinieku un mediatoru pakalpojumus u. c.

⁽²³⁾ Sk., jo īpaši 4. panta 1. punktu (v un viii apakšpunktu) priekšlikumā ESF+ 2021.–2027. gadam.

⁽²⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2021/241 (2021. gada 12. februāris), ar ko izveido Atveseļošanas un noturības mehānismu (OV L 57, 18.2.2021., 17. lpp.).

Valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos uzraudzība un ziņošana par tiem

38. Dalībvalstīm būtu jāuzrauga un jāizvērtē valsts stratēģisko satvaru īstenošana, attiecīgā gadījumā izmantojot rādītāju kopumu, ko ir izstrādājis Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra ("Aģentūra"), valsts kontaktpunkti romu jautājumos, valstu statistiskas biroji un Komisija saistībā ar darba grupu romu rādītāju un ziņošanas jomā, kuru koordinē Aģentūra ⁽²⁵⁾. Dalībvalstis var izmantot arī valsts rādītājus saskaņā ar sava valsts tiesiskā regulējuma un politikas pieeju izstrādi un romu stāvokli savā teritorijā.
39. Ņemot vērā Savienības uzdevumus un pamatmērķus, kas ir izklāstīti paziņojumā, dalībvalstīm attiecīgā gadījumā valsts stratēģiskajos satvaros romu jautājumos būtu jāiekļauj valsts kvalitatīvie un/vai kvantitatīvie mērķi, kas ir pielāgoti apstākļiem valstī un pieejamajām etniski sadalītu datu par līdztiesību un/vai aizstājdatu vākšanas iespējām, kas var ietvert, piemēram, vai nu etniski sadalītus datus, vai arī attiecīgus sociodemogrāfiskus aizstājēdatus, vai arī abu apvienojumu.
40. Dalībvalstīm līdz 2023. gada jūnijam būtu jāziņo Komisijai par visiem pasākumiem, kas veikti saskaņā ar šo ieteikumu. Pēc tam dalībvalstīm būtu jāziņo Komisijai reizi divos gados par īstenošanas procesā esošiem un jauniem pasākumiem, tostarp, sniedzot informāciju par katrā tematiskajā jomā panākto progresu virzībā uz valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos īstenošanu. Dalībvalstu ziņojumi tiks izmantoti Komisijas divgadu un novērtējuma ziņojumos Eiropas Parlamentam un Padomei par ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskā plāna īstenošanu.
41. Dalībvalstīm būtu jāveicina pilnīga valsts ziņojumu par romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību publiskošana, lai palielinātu pārredzamību un dotu iespēju gūt politiskas atziņas, un attiecīgā gadījumā jānodrošina, ka valsts stratēģija un ziņojumi par pabeigtu īstenošanu tiek apspriesti valstu parlamentos.
42. Aģentūrai 2020., 2024. un 2028. gadā būtu jāveic regulārs romu apsekojums, lai nodrošinātu datus, kas vajadzīgi sākotnējo, starpposma un nobeiguma rezultātu iegūšanai, atspoguļojot jebkādas izmaiņas romu situācijā. Aģentūrai ar darba grupas romu rādītāju un ziņošanas jomā palīdzību arī būtu jāatbalsta dalībvalstu centieni apkopot atbilstošus datus par līdztiesību, jāsniiedz atbalsts Komisijai uzraudzības un analīzes veikšanā un jāatbalsta valsts kontaktpunkti romu jautājumos ziņošanas jomā.

AR ŠO AICINA KOMISIJU:

43. Nodrošināt, ka dalībvalstu sniegtā informācija kalpos par pamatu, gatavojot ziņojumus Eiropas Parlamentam un Padomei par valsts stratēģisko satvaru romu jautājumos īstenošanu.
44. Turpināt centienus integrēt romu līdztiesību, iekļaušanu un līdzdalību visu attiecīgo galveno Komisijas iniciatīvu izstrādē un īstenošanā un arī turpināt uzraudzīt romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības politiku Eiropas pusgada un Eiropas sociālo tiesību pilāra ietvaros.
45. Turpināt veicināt transnacionālu partnerību un apmaiņu, atbalstot valstu kontaktpunktu romu jautājumos tīklu, *EURoma* tīklu, Eiropas romu platformu, Eiropas Parlamenta sagatavošanas darbību pilsoniskās sabiedrības uzraudzībai un Eiropas līdztiesības iestāžu tīklu (*Equinet*).
Ar šo ieteikumu tiek aizstāts Padomes 2013. gada 9. decembra Ieteikums par efektīviem romu integrācijas pasākumiem dalībvalstīs.

Briselē, 2021. gada 12. martā

Padomes vārdā –
priekšsēdētāja
A. P. ZACARIAS

⁽²⁵⁾ 2020. gada 7. oktobra paziņojuma 2. pielikums un *Monitoring framework for an EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation – Objectives and indicators* (ES romu līdztiesības, iekļaušanas un līdzdalības stratēģiskā satvara uzraudzības sistēma – uzdevumi un rādītāji).